

In een slim
schoolgebouw
leer je beter!

Evaluatie Programma Green Deal Scholen

Henri Busker MSc, Research Consultant
Marjolein Middelkoop MSc, Research Analyst

USP Marketing Consultancy

Management
samenvatting

Onderzoeksopzet

Achtergrondkenmerken

Subsidieregeling

Attitude verduurzaming en
aardgasvrij

Samenwerking scholen en
gemeenten

Management
samenvatting

Onderzoeksopzet

Achtergrondkenmerken

Subsidieregeling

Attitude verduurzaming en
aardgasvrij

Samenwerking scholen en
gemeenten

- In dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies uit het onderzoek samengevat. Dit onderzoek betreft de eindmeting van het Green Deal Scholen project.
- In dit onderzoek zijn alle scholen die subsidie vanuit het Green Deal Scholen project ontvangen hebben uitgenodigd om deze subsidie te evalueren, 25,2% van hen heeft dit ook daadwerkelijk gedaan. Onderstaand zijn de belangrijkste conclusies weergegeven.
 - Over het algemeen is men tevreden over de aanvraagprocedure van de subsidie, wel geeft een derde van de deelnemers een onvoldoende voor het aanvragen van de e-herkenning. Dit bleek voor de schoolbesturen ingewikkeld te zijn. Wellicht kan dit bij een volgende subsidieregeling makkelijker gemaakt worden, of kan er meer hulp/ uitleg geboden worden.
 - 66% geeft aan dat de subsidie niet toereikend was voor een goed advies, dit wordt met name veroorzaakt doordat verschillende scholen aangegeven hebben aan het eerste advies niet voldoende te hebben. Dit fungeerde slechts als een basis waar verder op gebouwd moet worden.
 - Over het algemeen vond men het niet moeilijk om een geschikt adviesbureau te vinden, ongeveer de helft van de respondenten heeft een bureau gekozen dat werd aanbevolen vanuit Green Deal Scholen. Dat geeft aan dat de lijst die op de website gepubliceerd is ook echt gebruikt is door de scholen die subsidie aangevraagd hebben.
 - Over het algemeen zijn scholen tevreden over het ingeschakelde adviesbureau en het geleverde advies, in 68% wordt het advies ook daadwerkelijk uitgevoerd. Dit laat zien dat scholen die deelgenomen hebben aan de subsidieregeling daarna ook echt aan de slag zijn gegaan met uitvoering. Redenen om het advies niet uit te voeren hebben veelal met kosten te maken.

- Naast het evalueren van de subsidieregeling zijn in dit onderzoek alle schoolbesturen uitgenodigd om een beeld te geven van hun attitude tegenover verduurzaming/ aardgasvrij bouwen.
 - Wanneer het ambitieniveau om te verduurzamen vergeleken wordt met de tussenmeting in 2017, lijkt het erop dat meer scholen ambities opgesteld hebben ten aanzien van verduurzaming, daarnaast lijken deze ambities ook vaker verder te gaan dan de richtlijnen in de Wet Milieubeheer. Wel moet hierbij de kanttekening gemaakt worden dat respondenten in het huidige onderzoek online benaderd zijn met de term “aardgasvrije en frisse scholen”. Het kan zijn dat hier vooral scholen op reageren die op dit moment bezig zijn met deze thema’s, wat het verschil met 2017 (mede) kan veroorzaken.
 - 17% van de scholen heeft al ervaring met aardgasvrij bouwen. Dit percentage is met name hoger onder de scholen die geen subsidie vanuit Green Deal Scholen ontvangen hebben (21%). Ook hier moet de kanttekening gemaakt worden dat dit verschil wellicht veroorzaakt wordt doordat een bepaalde groep op de uitnodiging gereageerd heeft.
 - Voor de toekomst verwacht ongeveer de helft (55%) van de scholen dat alle onderwijshuisvesting in 2040 energieneutraal is. Hier is weinig verschil te zien tussen scholen die subsidie aangevraagd hebben en scholen die dit niet gedaan hebben. Dat geeft aan dat de scholen over het algemeen wel aan de slag willen gaan met het energieneutraal maken van de gebouwen. Toch geeft een derde van de respondenten aan op dit moment nog niets gehoord te hebben vanuit de eigen organisatie of de gemeente wat betreft plannen of doelstellingen om aardgasvrij te worden.
 - Kijkend naar wat scholen aangeven nodig te hebben om aardgasvrij te worden, noemen zij vooral een goede samenwerking met de gemeente als essentieel element. Redenen die hiervoor genoemd worden zijn dat de gemeente mee moet delen in de kosten omdat scholen het niet alleen kunnen, daarnaast is men van mening dat de gemeente de ambitie heeft om aardgasvrij te worden en dan ook mee mag werken/ betalen. De samenwerking tussen scholen en gemeenten wordt op dit moment beoordeeld met een 5,7 gemiddeld. Er is dus zeker nog ruimte voor verbetering op dit punt. 41% van de scholen geeft aan dat de gemeente een faciliterende rol moet innemen in het aardgasvrij maken van schoolgebouwen, zij verwachten naast het scheppen van kaders ook procesondersteuning. Dit geeft aan dat gemeenten actiever moeten worden in het proces.

Management
samenvatting

Onderzoeksopzet

Achtergrondkenmerken

Subsidieregeling

Attitude verduurzaming en
aardgasvrij

Samenwerking scholen en
gemeenten

Introductie

Het onderzoek wordt uitgevoerd naar aanleiding van het beëindigde Green Deal Scholen programma. Hier is in 2017 al een tussenmeting gedaan. Dit rapport beschrijft de eindmeting. Dit onderzoek bestaat uit 2 onderdelen:

- Evaluatie van de subsidie. Dit deel is alleen voor schoolbesturen die gebruik hebben gemaakt van de Green Deal subsidie.
- Attitude ten opzichte van aardgasvrij bouwen. Hierbij zijn alle schoolbesturen in Nederland benaderd.

Doel van de studie

Het doel van dit onderzoek bestaat uit 2 delen:

- Een beoordeling weergegeven van de Green Deal Scholen subsidieregeling.
- Het meten van de attitude ten aanzien van verduurzaming/ aardgasvrij bouwen.

Doelgroep

Het onderzoek richt zich op schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs (inclusief speciaal onderwijs).

De scholen die niet mee hebben gedaan aan de subsidieregeling, hebben een online uitnodiging gekregen om hun mening te geven over “aardgasvrije en frisse scholen”. Het is mogelijk dat hier vooral schoolbesturen op hebben gereageerd die al bezig zijn met aardgasvrije gebouwen. Dit kan ervoor zorgen dat de resultaten iets afwijken van het gemiddelde.

Daarnaast is op enkele plaatsen de vergelijking gemaakt met resultaten van de tussenmeting in 2017. Destijds zijn respondenten benaderd voor een onderzoek over “verduurzaming”, dit kan andere respondenten opleveren dan wanneer je de term “aardgasvrij” gebruikt. Verder zijn er in 2017 ook telefonische enquêtes afgenomen. Hier is de kans groter dat je schoolbesturen overhaalt om mee te doen terwijl ze minder bezig zijn met verduurzaming. Dit kan verschillen opleveren tussen de resultaten. Deze moeten dan ook met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Planning

Kick-off
Mei 2018

Vorbereiding
Juni 2018

Veldwerk
28 juni t/m 20 juli 2018

Analyse & rapportage
Juli 2018

Responsoverzicht

	Populatie	Online enquêtes	Respons
Instellingen die subsidie hebben ontvangen	163	41	25,2%
Overige instellingen	1086	78	7,2%

- **Achtergrondkenmerken**

- In dit hoofdstuk wordt de achtergrond van de respondenten weergegeven. Hier gaat het om functie, PO- of VO-onderwijs, de grootte van de school, het aantal leerlingen enz.

- **Subsidieregeling**

- De beoordeling van de Green Deal Scholen subsidieregeling komt in dit hoofdstuk aan bod. Ontvangers van de subsidie is gevraagd een algemene waardering te geven. Ook benoemen zij wat er goed ging en wat beter kon. Daarnaast wordt er een beoordeling gegeven voor het adviesbureau en het gegeven advies.

- **Attitude verduurzaming/ aardgasvrij**

- Hier wordt het ambitieniveau van de scholen vergeleken met de tussenmeting in 2017. Daarnaast is gevraagd hoe scholen tegenover energieneutraal/ aardgasvrij bouwen staan. Ook wordt benoemd hoeveel ervaring scholen hebben met aardgasvrij en welke zaken zij nodig hebben om een aardgasvrije school te realiseren. Tot slot is de interesse voor een eventuele nieuwe subsidieregeling gepeild.

- **Samenwerking scholen en gemeenten**

- In dit hoofdstuk wordt de samenwerking tussen scholen en gemeenten beoordeeld. Ook hier wordt weer een vergelijking gemaakt met de tussenmeting in 2017. Daarnaast geven scholen hun mening over de rol die de gemeente in moet nemen in het aardgasvrij maken van de onderwijshuisvesting.

Management
samenvatting

Onderzoeksopzet

Achtergrondkenmerken

Subsidieregeling

Attitude verduurzaming en
aardgasvrij

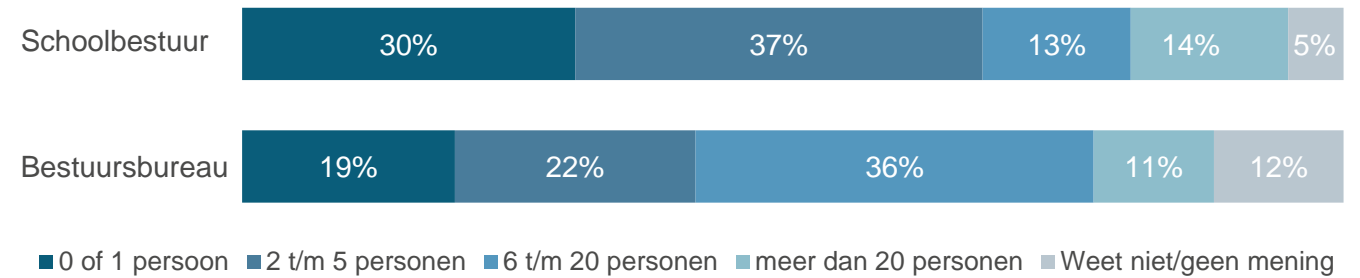
Samenwerking scholen en
gemeenten

- Deelnemers aan het onderzoek zijn veelal facilitair manager of schoolbestuurder. Zij vormen ook de primaire doelgroep van dit onderzoek. Over het algemeen gaat het om medewerkers van het primair onderwijs. Een derde van de respondenten heeft gebruik gemaakt van de Green Deal Scholen subsidie.

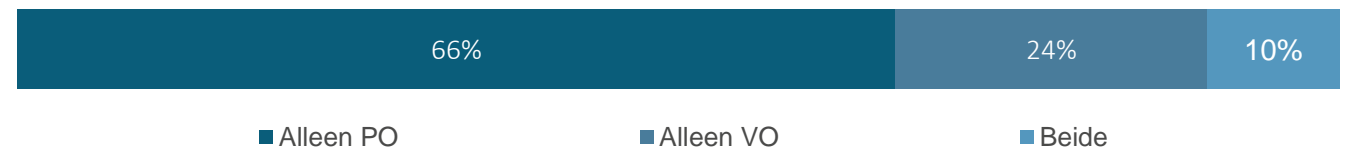
Functie (n=119)

Aantal personen (n=119)

Onderwijsvorm (n=119)

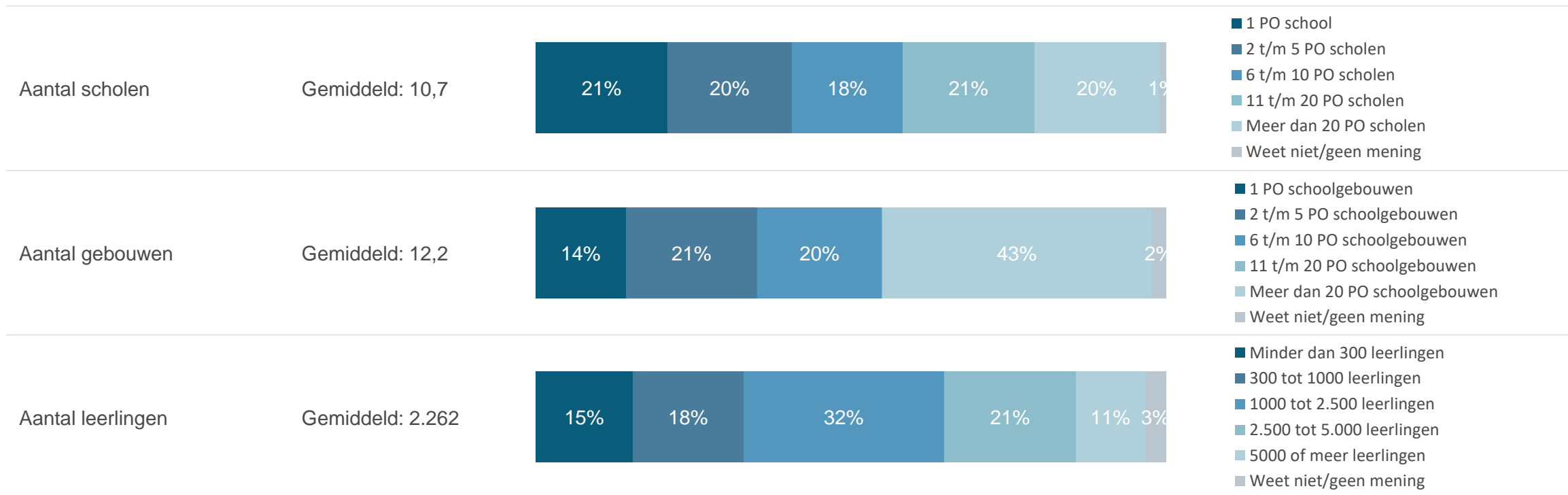

Green Deal Scholen subsidie ontvangen (n=119)

- Ongeveer een vijfde van de scholen uit het primair onderwijs vertegenwoordigt één school.
- Ongeveer een derde van scholen in het primair onderwijs heeft minder dan 1.000 leerlingen.

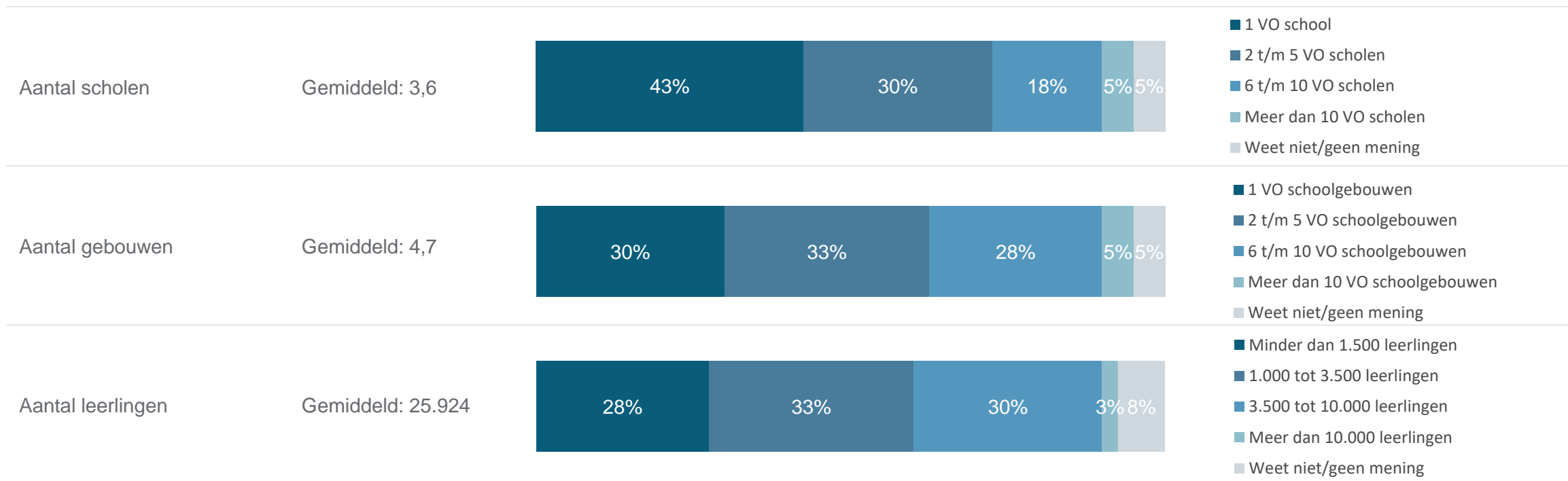
Primair onderwijs (n=91)

Gemiddeld vloeroppervlak: 19.470 m2 (n=52)

- Bijna de helft van de respondenten uit het voortgezet onderwijs aan het onderzoek vertegenwoordigt één school. Een derde van de respondenten heeft één schoolgebouw (30%). Ruim een kwart van de scholen in het voortgezet onderwijs heeft minder dan 1.500 leerlingen.

Voortgezet onderwijs (n=40)

Gemiddeld vloeroppervlak: 39.513 m² (n=28)

Management
samenvatting

Onderzoeksopzet

Achtergrondkenmerken

Subsidieregeling

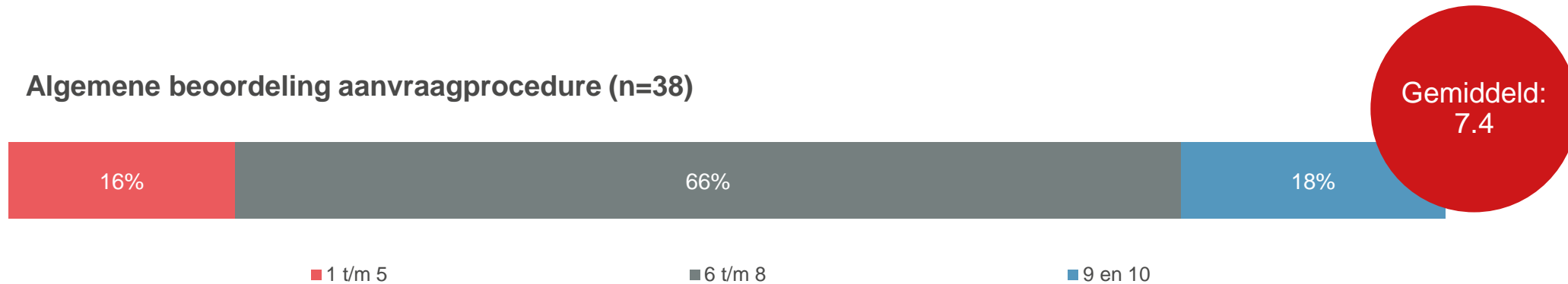
Attitude verduurzaming en
aardgasvrij

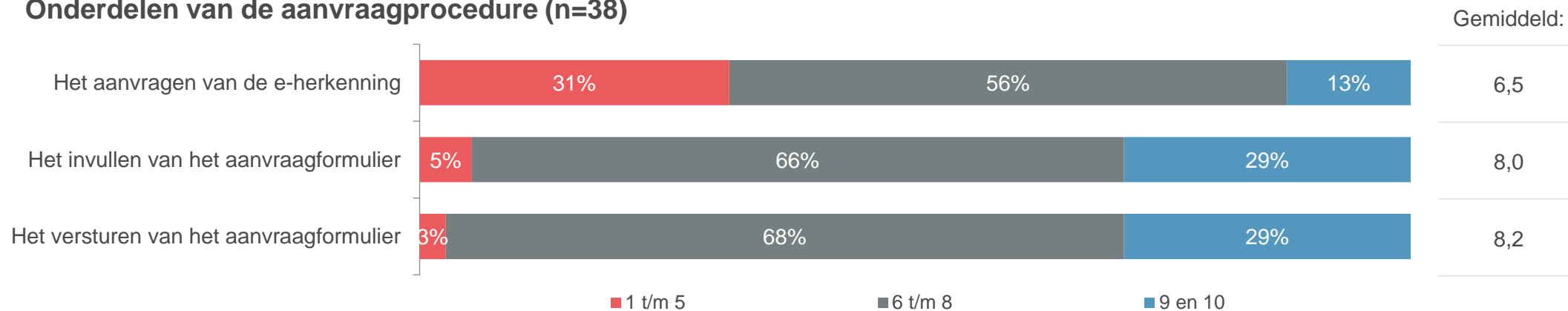
Samenwerking scholen en
gemeenten

- Over het algemeen is het aanvragen van de Green Deal subsidie goed beoordeeld door de respondenten. Slechts 16% geeft een onvoldoende. Er worden met name onvoldoendes gegeven voor het aanvragen van de e-herkenning (31%). Het invullen en versturen van het aanvraagformulier wordt door de meeste respondenten goed beoordeeld.

Algemene beoordeling aanvraagprocedure (n=38)

Onderdelen van de aanvraagprocedure (n=38)

Wat ging goed?

- “De aanvraag procedure ging snel en was gemakkelijk uit te voeren.”
- “De subsidie is vrij eenvoudig aan te vragen en vanwege de subsidie is het mogelijk om deskundigen in te huren, waar geen ruimte voor is in de standaard bekostiging.”
- “Het bevatte een overzichtelijk stappenschema aan de hand waarvan ik vrij eenvoudig door de procedure werd geleid.”
- “Het was duidelijk wat de criteria waren voor de aanvraag. De afwikkeling hiervan ging vlot.”
- “Makkelijk te volgen procedure, stapsgewijs begeleiding op het aanvraagformulier.”
- “Snel, makkelijk, duidelijk, weinig rompslomp.”
- “Door een persoonlijk gesprek met de adviseur van RVO was heel duidelijk hoe ene en ander moest gebeuren. Fijne samenwerking ook omdat de betreffende duurzaamheidsadviseur direct aan tafel zat.”

Wat kon beter?

- “Het aanvragen van een e-handtekening is voor schoolbesturen ingewikkeld, en een belemmering om een aanvraag te doen. Als adviseur neem ik dit over, maar dit zorgt wel voor vertraging.”
- “Het invullen is lastig via een scherm waarbij je op een aantal verschillende wijzen moet inloggen. En dan moeten alle handelingen als 1 reeks worden uitgevoerd, anders moet je de volgende dag weer opnieuw beginnen.”
- “Lastig om via de website op de juiste plek terecht te komen.”
- “Zonder externe ondersteuning was het lastig om alle teksten goed te begrijpen, waardoor niet altijd duidelijk was wat de consequentie zou zijn van een bepaalde keuze.”
- “Het vinden van de juiste categorie was lastig.”

- De meeste gebruikers van de subsidie geven aan dat deze niet toereikend was voor een goed advies. Als reden hiervoor noemt men vooral dat het aangevraagde advies duurder was dan de maximale subsidie. Daarnaast wordt ook meermaals benoemd dat het verkregen advies slechts een basis is waar men uiteindelijk nog aanvullend advies bij aangevraagd heeft.

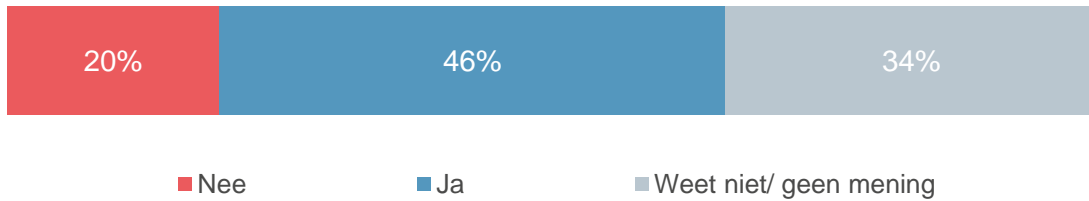
Was de subsidie toereikend voor een goed advies? (n=41)

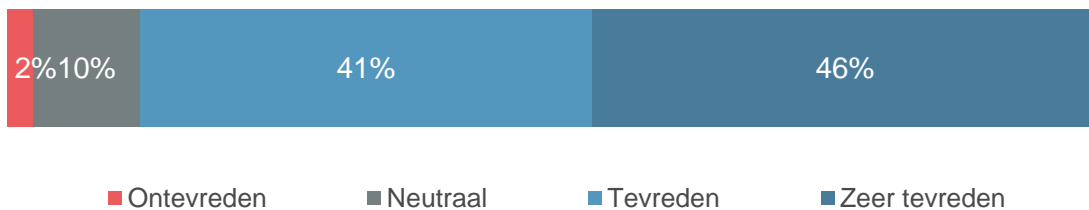
- “Het advies vormt slechts een basis, daarna komen nog vervolgadvisen.”
- “Een goed advies vraagt veel onderzoek, metingen en overleg. Een rapport met aanbevelingen met een advies voor Frisse scholen en (B)ENG is kostbaar. Misschien is het voor een klein bestuur met een relatief nieuw gebouw toereikend, maar niet voor een gebouw van eind jaren 40 met een monumentale status.”
- “Uiteindelijk is het onderzoek/advies voor de verduurzaming van de school in eerste instantie te summier gebleven. We hebben daarop zelf aansluitend nog een aanvullende opdracht moeten verstrekken aan de adviseur.”
- “De advieskosten waren hoger.”

- Ongeveer de helft van de respondenten heeft voor een adviesbureau gekozen dat vermeld stond op de website van Green Deal Scholen. Over het algemeen is men tevreden over het ingeschakelde bureau. De helft van de respondenten is zelfs zeer tevreden. Een enkeling vond het moeilijk om een geschikt bureau te vinden.

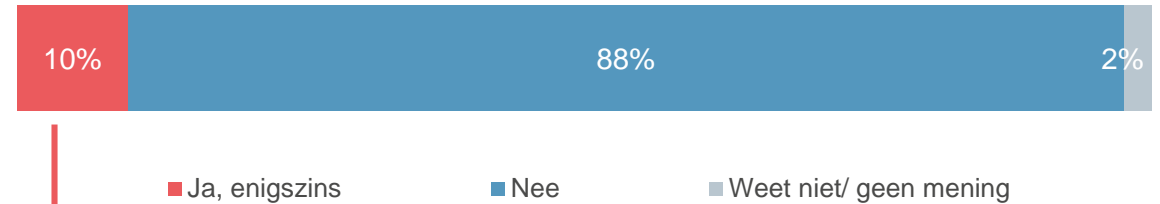
Adviesbureau staat op lijst met aanbevolen bedrijven op de site van Green Deal Scholen (n=41)

Tevredenheid met het ingeschakelde adviesbureau (n=41)

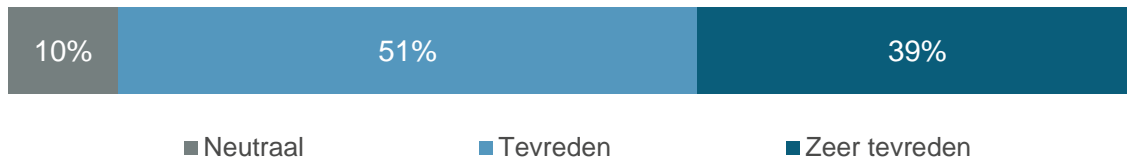
Moeilijk om een geschikt adviesbureau te vinden (n=41)

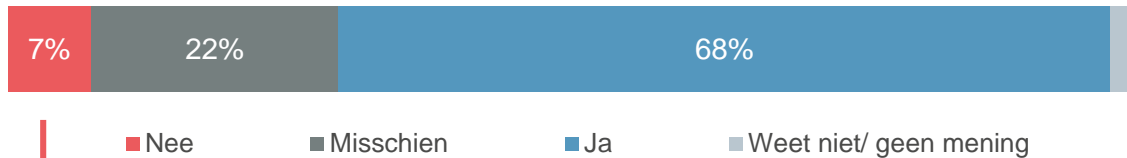
- “We zijn afgegaan op de relatie met dit bureau, dat leek geschikt. Maar achteraf hadden we liever breder naar duurzaamheid gekeken.”
- “Hoe kan je een keuze maken over welk bureau een goed advies komt geven. Moet je kiezen voor diegene waar je een persoonlijke klik mee hebt of op een bureau dat aangeraden wordt maar waar je de contactpersoon niet van mag?”
- “We wilden niet direct in zee te gaan met een organisatie die dan hun kans schoon zou zien om ook andere zaken/diensten aan te bieden/ erbij te betrekken.”

- Het overgrote deel van de respondenten is (zeer) tevreden met het geleverde advies. Ruim twee derde van hen geeft aan dat het advies ook uitgevoerd wordt.
- Een vijfde van de respondenten die het advies uit wil voeren, geeft aan dat de uitvoering al afgerond is. Daarnaast is 39% op dit moment bezig met de uitvoering hiervan.

Tevredenheid met het geleverde advies (n=41)

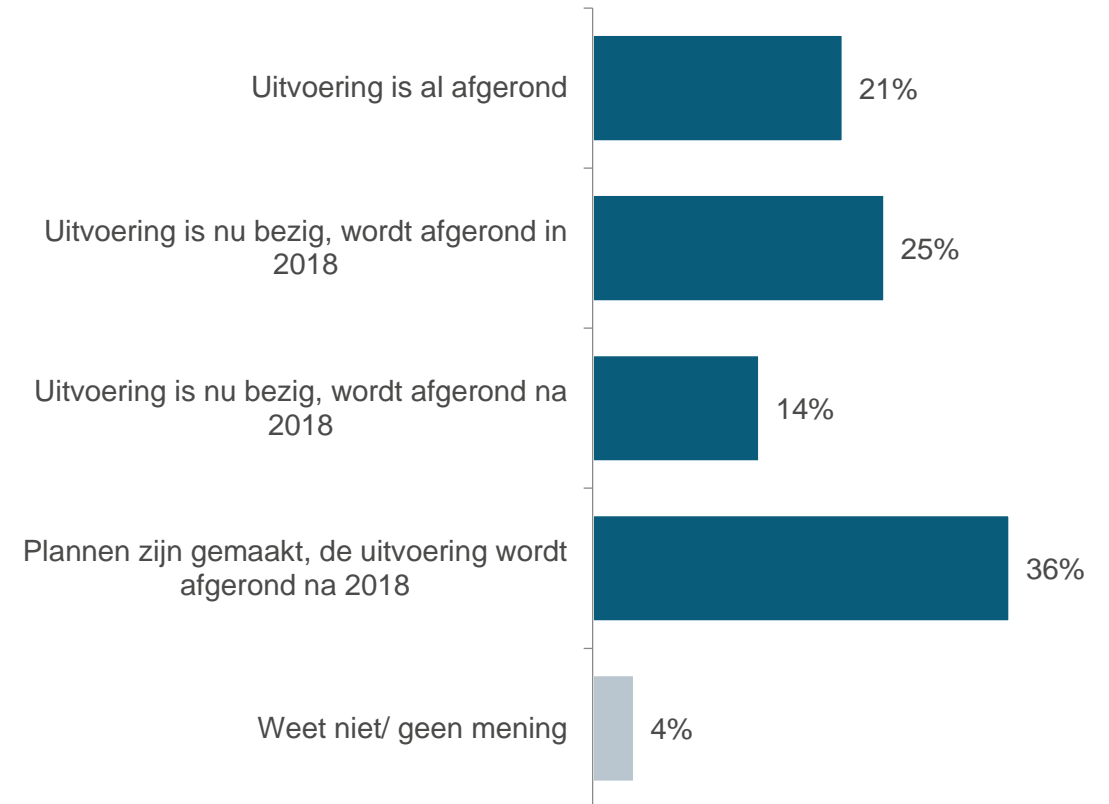

Wordt het advies ook uitgevoerd? (n=41)

- “De conclusie van het rapport is dat er meer dan 3 miljoen nodig is om te verduurzamen. Deze gelden kunnen niet gefinancierd worden. Ons eigen vermogen is in de huidige tijd nodig voor personeel en voor de kwaliteit van het onderwijs. De gemeente is tot op heden niet bereid te investeren in renovatie.”
- “Nieuwbouw komt eerder in zicht dan voorzien.”

Op welke termijn wordt het advies uitgevoerd? (n=28)

Management
samenvatting

Onderzoeksozet

Achtergrondkenmerken

Subsidieregeling

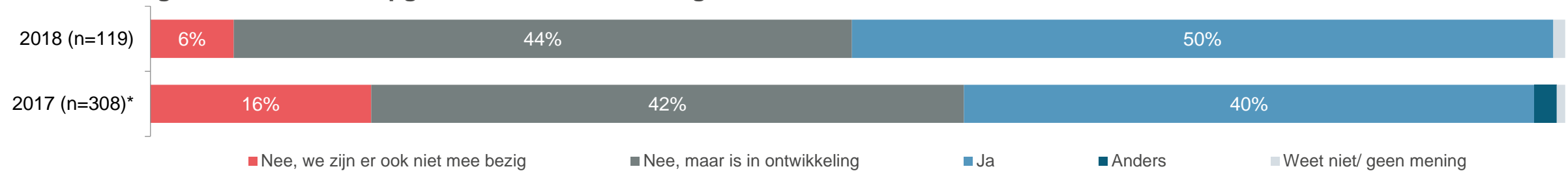
Attitude verduurzaming en
aardgasvrij

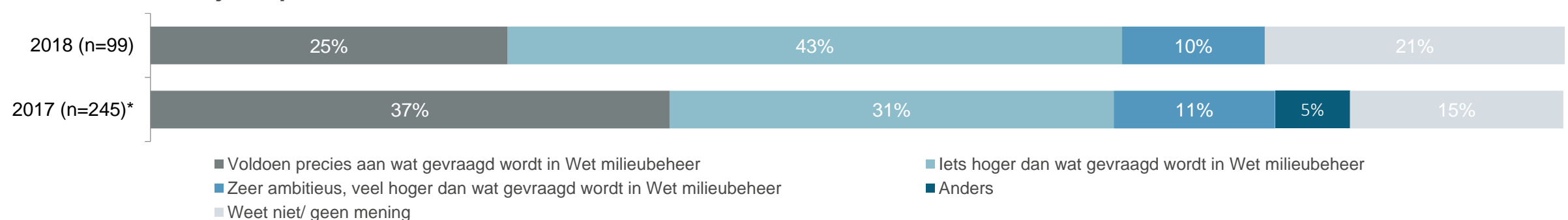
Samenwerking scholen en
gemeenten

- Het aantal respondenten dat aangeeft ambities opgesteld te hebben tot verduurzaming is met 10% gestegen ten opzichte van de tussenmeting in 2017. Van de respondenten die ambities hebben opgesteld ten aanzien van verduurzaming, geeft 53% aan dat deze hoger zijn dan wat gevraagd wordt in Wet Milieubeheer, dit is een stijging ten opzichte van 2017 (42%). Toch moet hierbij de kanttekening gemaakt worden dat het mogelijk is dat bij de huidige meting meer respondenten mee hebben gedaan die zich al bezig houden met verduurzaming en aardgasvrije gebouwen.

Heeft uw organisatie ambities opgesteld tot verduurzaming?

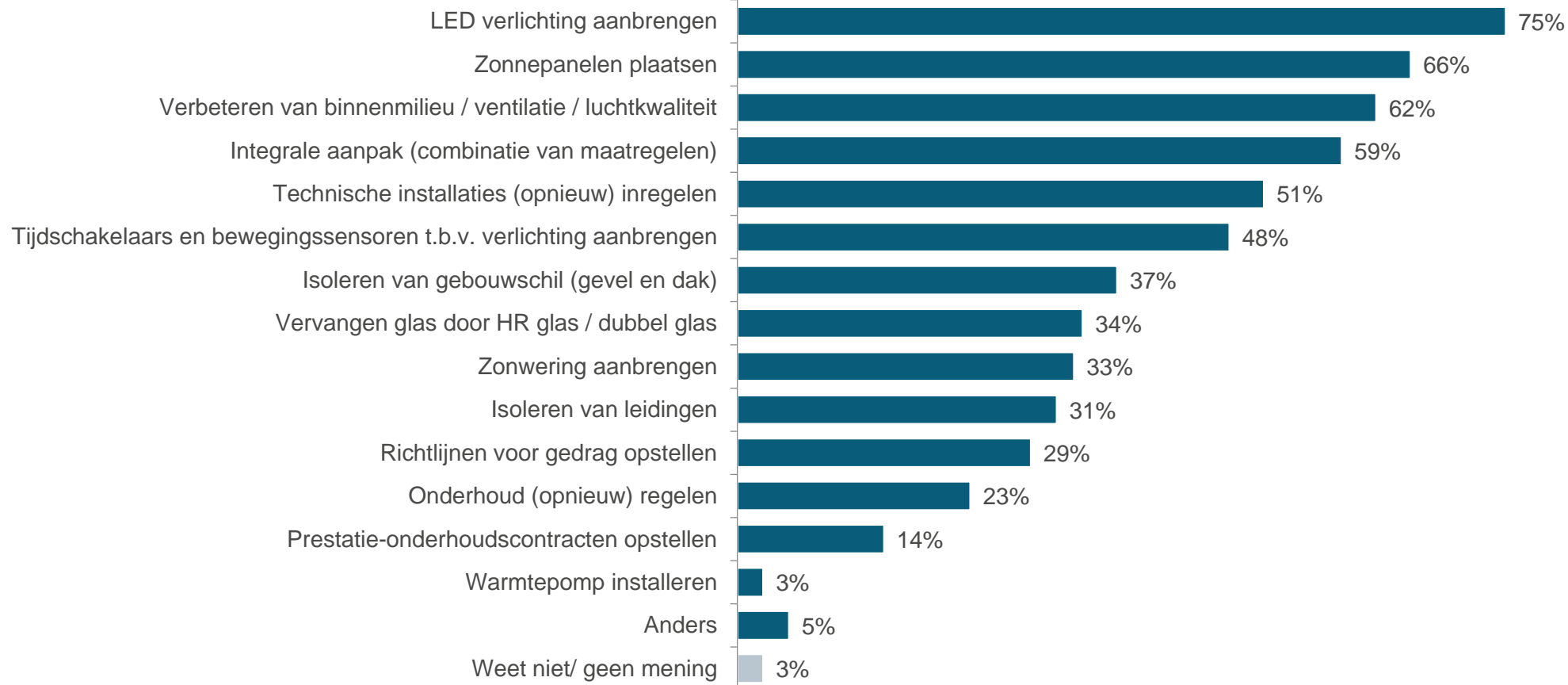
Hoe ambitieus zijn de plannen ten aanzien van Wet Milieubeheer?

* Het aandeel van PO- en VO-onderwijs is gegeven, gemeenten zijn buiten beschouwing gelaten.

- Met name het aanbrengen van LED-verlichting is iets waar veel respondenten aan denken bij verduurzaming. Daarnaast wordt ook het plaatsen van zonnepanelen en het verbeteren van binnenmilieu veel genoemd.
- Opvallend is dat meer dan de helft van de respondenten aangeeft dat een integrale aanpak ook iets is waar zij aan denken bij verduurzaming. Dat geeft aan dat zij zich er bewust van zijn dat het loont om niet maar 1 aspect tegelijk aan te pakken.

Aan welke maatregelen denkt u bij verduurzaming? (n=119)

- Meer dan de helft van de scholen verwacht dat alle onderwijshuisvesting energieneutraal is in 2040. Het algemene geluid op deze stelling is dan ook positief. Onder de subsidieaanvragers verwacht 59% dat alle onderwijshuisvesting in 2040 energieneutraal is, onder de scholen die geen subsidie aangevraagd hebben, is dit 53%. Er is dus weinig verschil tussen beide groepen.
- Toch verwacht ook een deel (28%) van de respondenten dat niet alle gebouwen voor 2040 energieneutraal gaan zijn. Redenen die hiervoor genoemd worden gaan hoofdzakelijk over de kosten hiervoor.

In 2040 is alle onderwijshuisvesting energieneutraal (n=119)

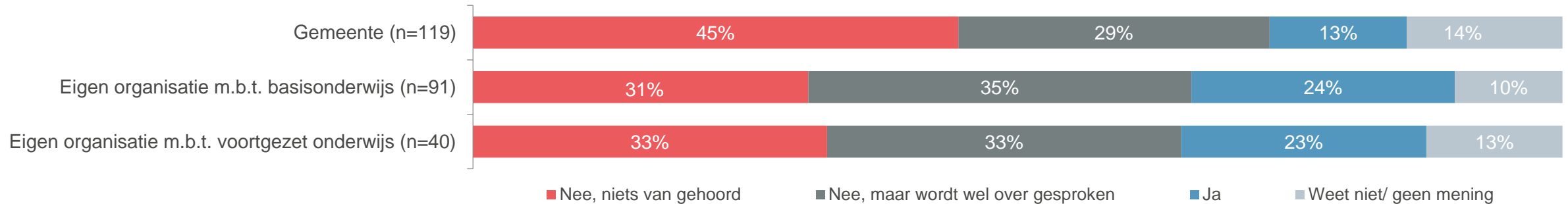

- “Wie gaat die allemaal betalen? De belastingbetaler? Gebruikers?”
- “Het tempo van het traject waarmee scholen nieuwbouw krijgen is ontzettend traag. Veel van onze gebouwen zijn hard aan vernieuwing toe. Het gasloos maken van bestaande gebouwen is in ons geval gewoon veel te duur.”
- “Kosten zijn te hoog, terugverdientijd te lang en gemeenten stellen zich zeer terughoudend op.”
- “De ervaring leert dat de overheid weinig scheutig is met middelen en zeker als dit via de gemeente moet. Het onderwijs heeft zelf amper geld hiervoor, dus kan alleen maar investeren in middelen die zichzelf op korte termijn terugverdienen.”

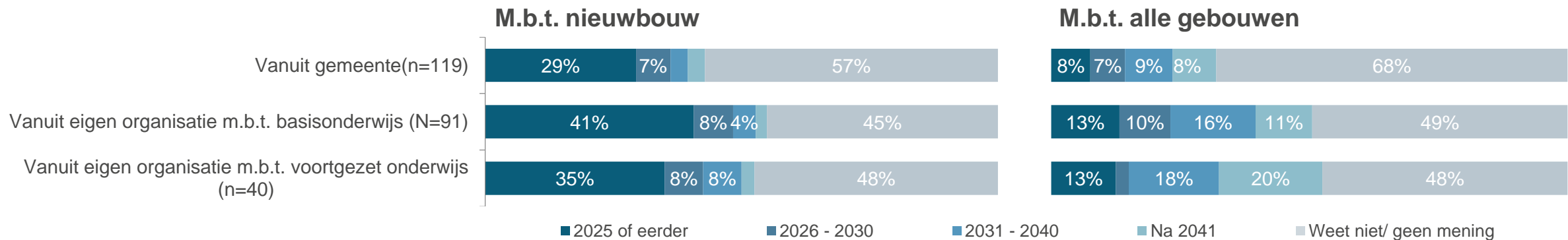
- “Het is noodzakelijk voor de toekomst.”
- “Iedereen moet bijdragen aan de klimaatdoelen, daarnaast moet een onderwijsinstelling zichtbaar de boodschap aan onze leerlingen moeten meegeven dat we zelf doen waarover we lesgeven.”
- “Een onderwijsgebouw maakt onderdeel uit van maatschappelijk vastgoed en moet naar mijn mening voorloper zijn op dit punt.”

- Bijna de helft van de scholen geeft aan niets gehoord te hebben van plannen om aardgasvrij te worden vanuit de gemeente. Ongeveer een kwart van de scholen geeft aan hier wel zelf plannen/ doelstellingen voor te hebben.

Zijn er plannen/ doelstellingen om op termijn aardgasvrij te worden vanuit de volgende organisaties?

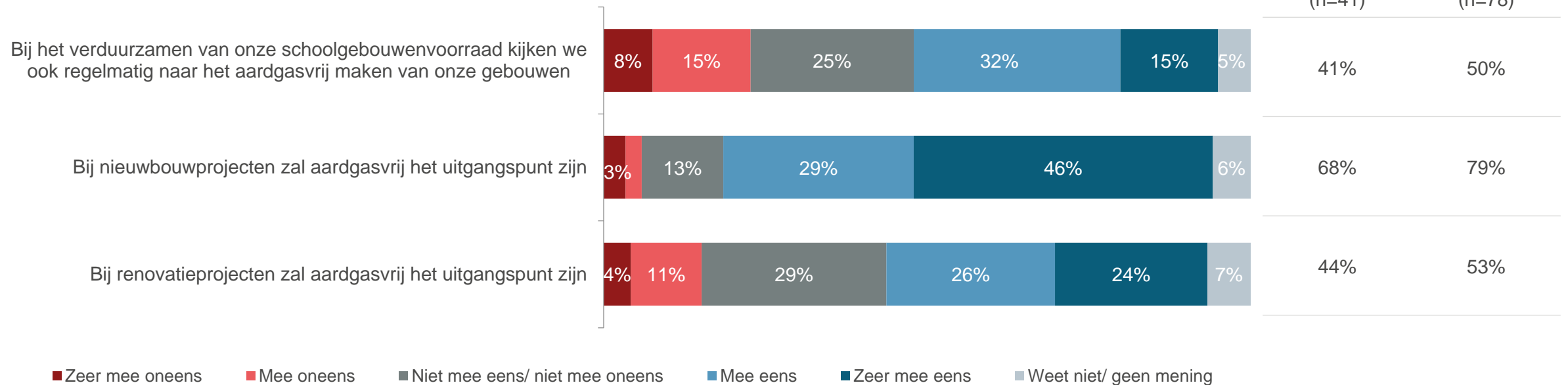

Wanneer moet er in de volgende situaties aardgasvrij (gebouwd) zijn?

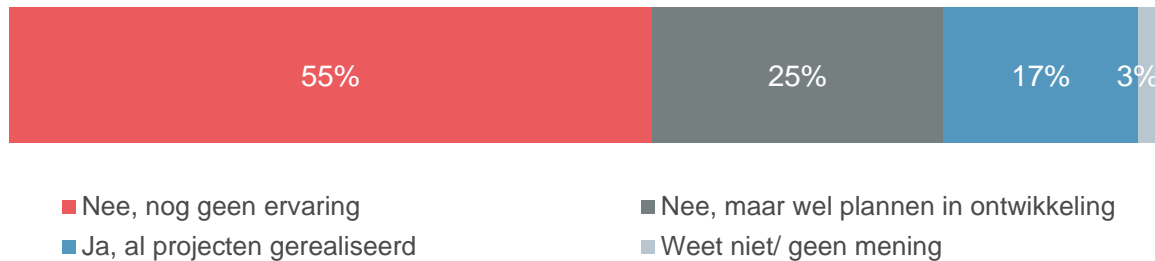
- Bijna de helft van de scholen kijkt bij verduurzaming regelmatig naar het aardgasvrij maken van de gebouwvoorraad. Vooral bij nieuwbouw ziet men aardgasvrij als het uitgangspunt.
- Het aandeel wat gericht is op aardgasvrij bouwen is iets hoger onder de overige scholen in vergelijking tot de subsidie aanvragers. Dit kan ermee te maken hebben dat de subsidie aanvragers al een ander verbetertraject ingeslagen zijn waarbij aardgasvrij niet het uitgangspunt is.

Hoe kijkt u naar aardgasvrij? (n=119)

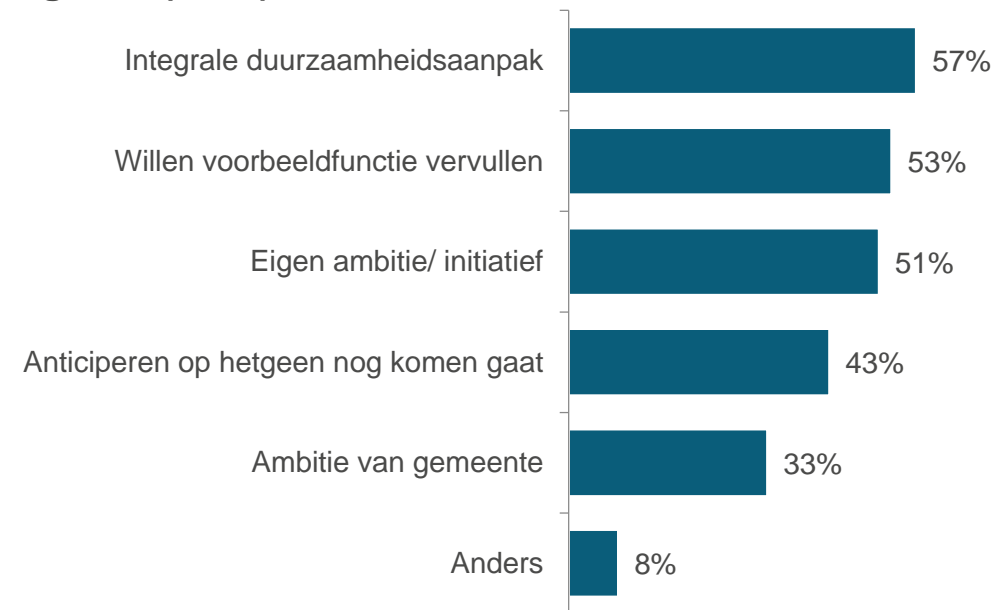

- Meer dan de helft van de scholen geeft aan nog geen ervaring te hebben met aardgasvrije schoolgebouwen. Toch geeft 17% aan al aardgasvrije projecten gerealiseerd te hebben. Dat betekent dat er al wel scholen mee bezig zijn. Dit aandeel is aanmerkelijk lager onder de subsidie aanvragers, hier heeft 10% al aardgasvrije projecten gerealiseerd te hebben. Onder de overige scholen is dit 21%.
- Van de scholen die plannen hebben of al projecten uitgevoerd hebben, geeft meer dan de helft aan dat een integrale duurzaamheidsaanpak een drijfveer was om over te gaan naar aardgasvrij. Ook het willen vervullen van een voorbeeldfunctie is voor veel scholen een belangrijke drijfveer.

Heeft uw organisatie al ervaring met aardgasvrije schoolgebouwen? (n=119)

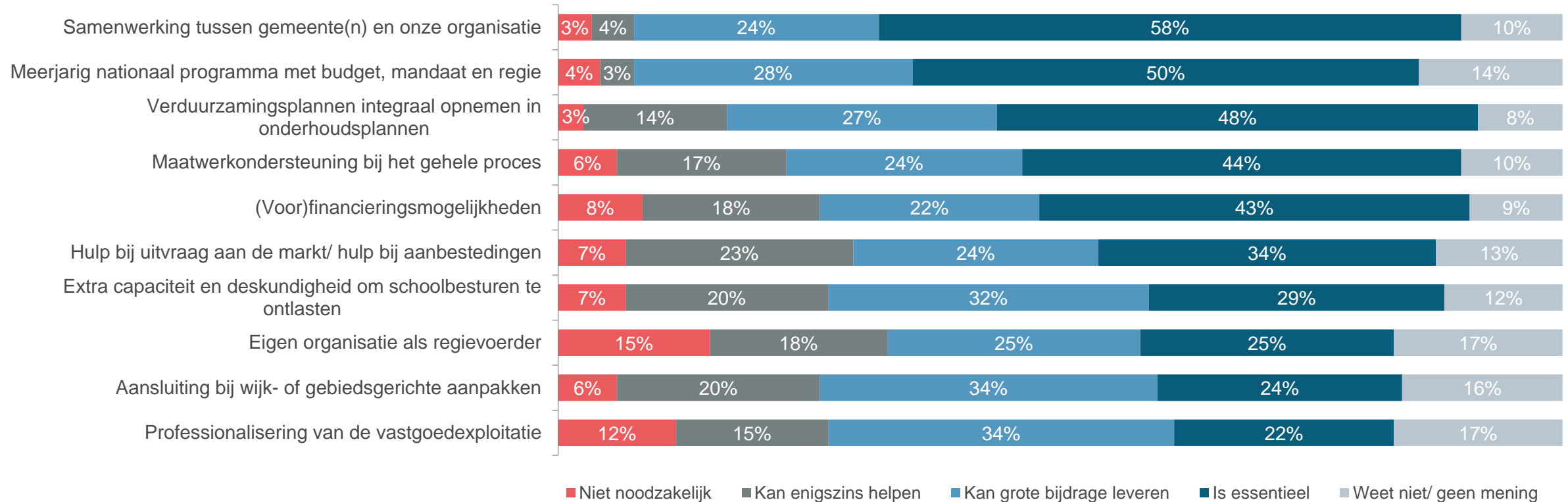

Wat waren de belangrijkste drijfveren om van het aardgas af te gaan? (n=49)

- Scholen geven met name aan dat de samenwerking tussen scholen en gemeenten essentieel is om hun school aardgasvrij te maken. Daarnaast willen zij ook een meerjarig nationaal programma met budget, mandaat en regie.
- Op de volgende pagina's zijn quotes weergegeven van de open antwoorden voor ieder aspect.

In welke mate zijn onderstaande zaken benodigd om aardgasvrij te worden? (n=119)

Samenwerking tussen gemeenten en de eigen organisatie

- “De gebouwenportefeuille is economisch eigendom van de gemeente.”
- “De kosten moeten worden gedekt.”
- “Een school krijgt de onderhoudsbudgetten maar niet de gelden om een dergelijke transitie te realiseren. Er zullen dus renovatieplannen en budgetten moeten komen voor de bestaande gebouwen, de gemeente is hierbij onze logische partner.”
- “Gemeenten zijn verantwoordelijk voor nieuwbouw en hebben ook een taak bij renovatie. De opstelling/ambitie van gemeenten is dus essentieel.”
- “Renovatie is kostbaar en werkt levensduur verlengend. Dus nieuwbouw vindt later plaats. Nieuwbouw die anders door de gemeente betaald wordt. Dus de gemeente dient bij te dragen.”
- “Samen staan voor verduurzaming en goed onderwijs.”
- “De gemeente heeft een streven om aardgasvrij te worden, dan mogen ze overheidsinstellingen daarbij ook wel helpen.”

Extra capaciteit en deskundigheid om schoolbesturen te ontlasten

- “Aardgasvrij worden is complex, vraagt specifieke technische kennis en is tijdrovend.”
- “Als schoolbestuurder is mijn kennis te beperkt om de genoemde transitie in diverse schoolgebouwen adequaat vorm te kunnen geven.”
- “Omdat de kennis ontbreekt omdat onze primaire opdracht is onderwijs verstrekken aan jongeren.”
- “De schoolbesturen krijgen nu reeds veel te weinig geld voor administratiekosten en onderhoudsbeheer. Als wij aardgasvrij willen worden betekent dit een intensief overlegtraject waarin veel tijd gaat zitten en daarnaast nog de kosten van een extern adviseur omdat wij de kennis niet in huis hebben. Zonder tijd, middelen en deskundigheid is dit project gedoemd te mislukken.”

Verduurzamingsplannen integraal opnemen in onderhoudsplannen

- “Aardgasvrij betekent nogal wat qua aanpassingen. Om al die aanpassingen te kunnen realiseren is een lange termijn visie nodig, waardoor je gedwongen wordt om nu al na te denken over later bij onderhoud en/of vervangingen en functionaliteit van de gebouwen.”
- “Het onderhoudsplan geeft inzicht in onderhoud op langere termijn. Het is belangrijk om daarvoor op tijd financiële middelen beschikbaar te hebben. Aardgasvrij maken is een hele transitie die niet zomaar gerealiseerd is. Het moet dus opgenomen worden, ook al om vroegtijdig in te kunnen schatten of subsidieaanvragen gedaan moeten worden.”
- “In de MJOP kunnen veel voorbereidende maatregelen getroffen worden op weg om aardgasvrij te worden.”
- “Indien dit niet gedaan wordt, worden er misschien verkeerde keuzes gemaakt en wordt er te weinig gereserveerd in de voorziening huisvesting om in de toekomst de extra uitgaven te kunnen bekostigen.”
- “Belangrijk is om te kijken wat je in de toekomst nog moet investeren om tot een beslissingsmoment te komen om te gaan verduurzamen.”

Maatwerkondersteuning bij het gehele proces

- “Een schoolbestuur met de omvang van de onze heeft deze expertise niet in huis.”
- “Elke school vraagt om een specifieke aanpak voor verduurzaming. Dit moet in kaart gebracht worden.”
- “Iedere situatie is verschillend en complex.”
- “Vooral bij oudere gebouwen, monumenten, is het vraagstuk ingewikkeld. Er is soepelheid nodig bij de vergunningverlener, hoe gaan we de aanpassingen doen met zoveel mogelijk behoud van het monument.”
- “Inbreng van innovatieve marktpartijen voorkomt vertraging en leidt tot doorpakken.”
- “Binnen scholen is er geen enkele deskundigheid op dit gebied.”
- “Alles bij scholen is maatwerk.”

Professionalisering van de vastgoedexploitatie

- “Als je aan de ene kant probeert het energie verbruik te verduurzamen is het logisch dat er aan de andere kant niet meer verbruikt wordt dan nodig, dit vergt de nodige sturing.”
- “Geen kerncompetentie van een basisschoolbestuur.”
- “Het is belangrijk dat er beleid ligt. Het is de basis om te bepalen wat we met de gebouwen willen. We maken dan ook de afweging slopen-nieuwbouw of renovatie.”
- “Cursussen vanuit Ruimte OK blijven aanbieden.”
- “Schoolbesturen (en vaak ook gemeentes) hebben te weinig kennis in huis voor deze transitie.”
- “Wij zijn een kleine school met geen interne deskundigheid op dit gebied.”

Aansluiting bij wijk- of gebiedsgerichte aanpakken

- “Als duidelijk is hoe de hele wijk van gas los gaat, kan die school daar ook in mee.”
- “De school is onderdeel van de buurt/wijk. Het lijkt mij verstandig als de gemeente samen met de school optrekt in het verduurzamen van de buurt.”
- “Vanwege schaalvoordelen en het kunnen bereiken van mogelijkheden die individueel niet haalbaar zijn. Denk aan diepteboringen/bronnen.”
- “Ik denk aan het IHP als basis van verduurzaming van gebouwen in de gemeente: als zodanig beschouw ik ook even de wijk- of gebiedsgerichte aanpak. Daarbij kunnen scholen natuurlijk ook prima aansluiten bij initiatieven die al in de wijk genomen worden.”
- “Om de kosten beheersbaar te houden is dit een reële optie.”

Hulp bij uitvraag aan de markt/ hulp bij aanbestedingen

- “Dit kan een schoolbestuur niet zonder hulp, daarvoor hebben wij de expertise niet in huis.”
- “Ons primaire proces is onderwijs verstrekken. Wij kunnen zelf nooit van 100% van alle mogelijkheden op de hoogte zijn.”
- “Onze deskundigheid is onderwijs. Met onze gebouwen, energie en andere "hardware" zijn we zeer planmatig bezig maar we werken op een schaal waarop we geen specialist in dienst hebben op die terreinen. Dat hoeft ook niet als je maar op het juiste moment een specialist inhuurt en je laat begeleiden.”
- “Als eenpitter bestuur / school gaan we zoiets niet zelf redden.”

Eigen organisatie als regievoerder/ eigenaar om van aardgas af te gaan

- “Uitvoering en tijdsfasering, aangaan nieuwe onderhoud- en uitvoeringscontracten, inzet van MOPgelden etc. zijn allemaal verantwoordelijkheden van het schoolbestuur. Ervaring leert dat bij meegaan in grotere verbanden (bijv. in samenwerking met woningcoöperaties er (te)veel gelden opgaan aan overhead.”
- “Wij hebben de ervaring dat wanneer wij het zelf in de hand houden de aanpassingen eerder worden gerealiseerd. Tevens zal de "besparing" in het voordeel zijn van de eigenaar en zal daarom ook kunnen bijdragen in investering.”
- “Wij kennen als geen ander de gebouwen waardoor processen beter en sneller kunnen verlopen.”
- “Het bestuur is technisch en financieel verantwoordelijk voor de huisvesting.”

Meerjarig nationaal programma met budget, mandaat en regie

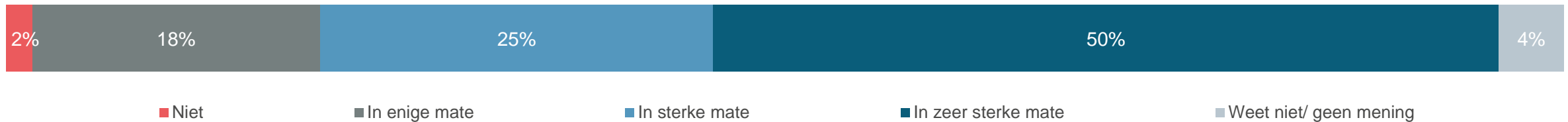
- “Hierdoor komt hopelijk de kennis vrij die in het bestuur vaak ontbreekt.”
- “Onderwijs gebouwen in het PO zijn bij de bouw afhankelijk van de financiering van de gemeente en bij exploratie van de inkomsten van het rijk in beide gevallen is het zijn de budgetten lager dan de kosten van bouw en exploratie van energie neutrale duurzame gebouwen. Voorfinanciering heeft geen zin binnen deze structuur van bekostiging. We zijn op dit moment te veel gefocust op het technisch functioneren van het gebouw en vergeten de onderwijsfunctie.”
- “Richtlijnen van de centrale overheid zullen sturend werken.”
- “Dit vraagt om een integrale aanpak, afstemming met schoolgebouwen binnen een gemeente, actualisering van het integraal huisvestingsplan, nadenken over vervroegde renovatie/sluiting/nieuwbouw van schoolgebouwen, financiering van boekwaarden van huidige gebouwen, best practices.”
- “Zonder aanvullende gelden, via gemeentes wat mij betreft, is dit niet mogelijk voor schoolbesturen.”

(Voor)financieringsmogelijkheden

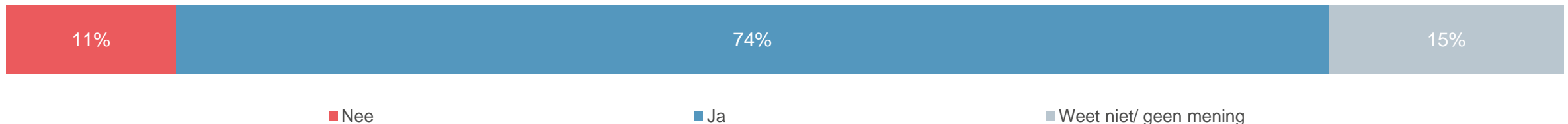
- “De huidige bekostiging (MI=materiele instandhouding) van de gebouwen is al vele jaren te kort geschoten. Al meer dan 15 jaar komt het onderwijs jaarlijks ca. 35% tekort om alles uit te voeren wat volgens de NEN zou moeten.”
- “De budgetten voor onze kleine scholen (vrij grote gebouwen, relatief weinig leerlingen) zijn niet erg hoog. Budget wordt bepaald door leerlingaantal en niet door vloeroppervlak.”
- “Schoolbudgetten voor onderhoud en investering zijn ruim onvoldoende om scholen aardgasvrij te maken. Kortom er is geen geld voor.”
- “Voor onze gebouwen zou aardgasvrij worden een grote investering vragen. Als eenpitter hebben we dit geld (nog) niet liggen of daarvoor gereserveerd. Financiering hierbij of een speciale regeling daarvoor is dus nodig.”
- “Wij zijn een kleine school met nog amper reserves; middelen zijn ontoereikend om het aan te pakken.”
- “Onderwijs heeft hier geen middelen voor.”

- Momenteel denkt het ministerie van BZK vanuit de onderhandelingen van het Klimaatakkoord na over aardgasvrije en frisse scholen (zowel nieuwbouw als renovatie). Mogelijk komt hier een nieuwe subsidieregeling uit voort. Om die reden is respondenten gevraagd in hoeverre ze hierin geïnteresseerd zouden zijn.
- Driekwart van de respondenten is in (zeer) sterke mate geïnteresseerd in deze nieuwe regeling. De mate van interesse van beide groepen is hier nagenoeg gelijk, subsidie aanvragers (73%) en scholen die geen subsidie aangevraagd hebben (77%).

In welke mate bent u geïnteresseerd om (versneld) te gaan werken aan een aardgasvrije gebouwenvoorraad als hier een subsidieregeling voor komt vanuit het Ministerie van BZK? (n=119)

Zou u, zodra er meer bekend is over deze regeling, informatie hierover willen ontvangen? (n=119)

Management
samenvatting

Onderzoeksopzet

Achtergrondkenmerken

Subsidieregeling

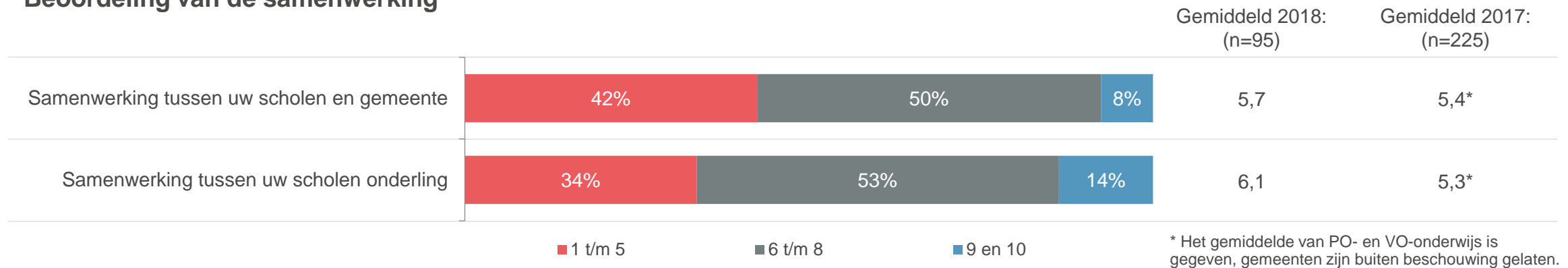
Attitude verduurzaming en
aardgasvrij

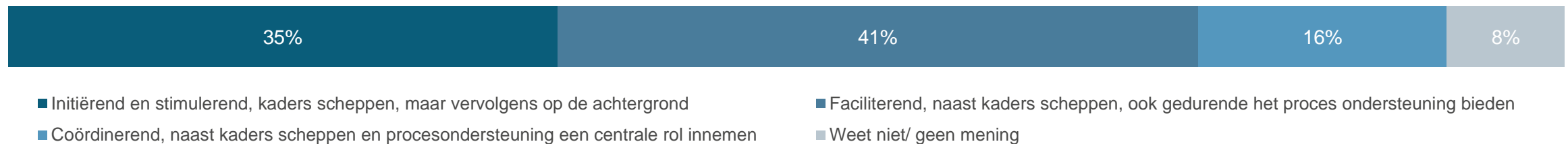
Samenwerking scholen en
gemeenten

- De samenwerking tussen scholen en gemeenten wordt door 42% van de respondenten als onvoldoende beoordeeld. Dit is iets hoger dan in 2017 (34%). Toch is het gemiddelde wel iets gestegen ten opzichte van 2017 (+0,3).
- De samenwerking tussen scholen onderling wordt in dit onderzoek beter beoordeeld, 67% geeft hier een voldoende. In 2017 was dit nog 46%.
- Gemeenten dienen volgens de respondenten met name een initiërende of faciliterende rol in te nemen, geen coördinerende rol.

Beoordeling van de samenwerking

Welke rol dient de gemeente in te nemen richting aardgasvrije onderwijshuisvesting? (n=119)

Initiërend en stimulerend

- “De gemeente heeft zelf een stevig belang bij het aardgasvrij maken van (o.a.) de onderwijsgebouwen. Lokale wet- en regelgeving moet de ontwikkeling ondersteunen en stimuleren.”
- “De gemeente is economisch eigenaar van de gebouwen.”
- “De gemeente moet het mogelijk maken, wij voeren uit.”
- “Elke situatie is anders. Het is aan de schoolbesturen om plannen tot uitvoer te brengen. In het IHP is omschreven dat de gemeente toezicht houdt op de financiële kaders.”
- “Ik houd bij voorkeur zelf de regie om maximaal invloed uit te kunnen oefenen en snel te kunnen schakelen.”
- “Zij moeten een belangrijke financiële bijdrage leveren.”

Faciliterend

- “Gemeente heeft de beste overall-view binnen de gebouwen per gemeente. Ook beschikt de gemeente over deskundigen op dit terrein.”
- “Kennis bundelen, niet ieder wiel zelf uitvinden.”
- “Vanuit de verantwoordelijkheid voor maatschappelijk vastgoed heeft gemeente een bredere blik en meer mogelijkheden om expertise te leveren dan een schoolbestuur.”
- “Zij moeten ook betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun schoolgebouwen en niet alles bij een schoolbestuur neerleggen. Ook de gemeente is gebaat bij een goed duurzaamheidsbeleid.”
- “Er is sprake van meerdere scholen binnen de gemeente, hierbinnen moet e.e.a. afgestemd worden. Een integrale aanpak.”
- “Voor renovatie en nieuwbouw ontvangt de gemeente gelden van de Rijksoverheid.”

Coördinerend

- “Omdat binnen de scholen de deskundigheid hiervoor ontbreekt.”
- “De scholen hebben de voornaamste taak om zich te richten op onderwijs.”
- “De gemeente is lokaal aanwezig, waardoor overleglijnen korter zijn. Scholen zijn niet gefaciliteerd hiervoor. Men mag verwachten dat de gemeente kennis van zaken heeft.”
- “De gemeente is economisch eigenaar.”
- “De gemeente beschikt over middelen (inkomsten en vastgoed) om investeringsplannen te faciliteren. Het is derhalve logisch dat de gemeente bij de planvorming en uitwerking aan tafel zit.”
- “Dat is in het ‘scholenprogramma aardbevingen’ absoluut noodzakelijk. In het hele gebied gaat het om 105 schoolgebouwen.”
- “Financiële middelen zitten bij de gemeente.”

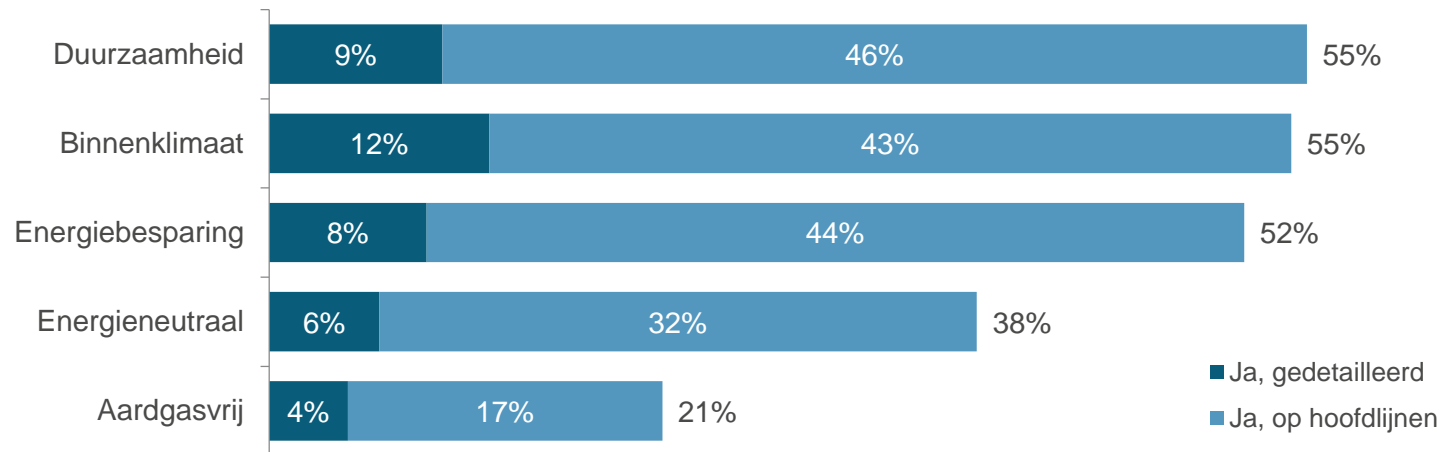
- De helft van de respondenten geeft aan dat er een IHP is opgesteld in samenspraak met de gemeente. Hierin komen onderwerpen als duurzaamheid, binnenklimaat en energiebesparing in meer dan de helft van de gevallen terug. Aardgasvrij komt in circa 1 op de 5 IHP's terug.

Is er een IHP opgesteld in samenspraak met de gemeente? (n=119)

Subsidie aanvragers (n=41)	Geen subsidie aanvragers (n=78)
Ja: 41%	Ja: 54%

Komen onderstaande onderwerpen in het IHP naar voren? (n=119)

Henri Busker

Consultant

busker@usp-mc.nl

+31 (0)10-206 6900

Marjolein Middelkoop

Research Analyst Construction

middelkoop@usp-mc.nl

+31 (0)10-206 6900

Max Euwelaan 51
3062 MA Rotterdam

+31-10-2066900

info@usp-mc.nl

Call center +31-10-8002700

© 3 augustus 2018 , USP Marketing Consultancy B.V.

The information in this publication is strictly confidential and all relevant copyrights, database rights and other (intellectual) property rights are explicitly reserved. No part of this publication may be reproduced and/or published without the prior written permission of USP Marketing Consultancy B.V.

USP Marketing Consultancy

© 03 August 2018, USP Marketing Consultancy B.V.

De in deze uitgave vermelde gegevens zijn strikt vertrouwelijk en alle hierop betrekking hebbende auteursrechten, databankrechten en overige (intellectuele) eigendomsrechten worden uitdrukkelijk voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van USP Marketing Consultancy B.V. verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden.